

SCHIMPLIED OP DE GENTSE BISSCHOP VANDERNOOT (1727)

Philip-Erard Vandernoot was in 1694 bisschop van het bisdom Gent geworden, in opvolging van Albert van Hoorne. Over zijn vijfendertigjarig bestuur van het bisdom – hij overleed in 1730 – is vooral bekend gebleven dat hij actief deelnam aan de onderhandelingen tussen de Staten van Vlaanderen en Karel VI naar aanleiding van het Barrière-traktaat van 1715.

Nadien heeft hij zich niet meer met politiek ingelaten maar zich volledig op het bestuur van het bisdom toegelegd. Aan het einde van zijn leven had hij echter af te rekenen met het ongenoegen van een aantal lagere geestelijken die het niet eens waren met de manier waarop de bisschop de ambten onder de priesters verdeelde.

Dit blijkt uit het feit dat op 11 maart 1727 de Raad van Vlaanderen aan de bisschop “in sijn Casteel te Loochristi” en aan de abt van de Sint-Pietersabdij een kopie zond van een “diffamatoir Liedeken”¹. In een begeleidend schrijven verklaren de heren dat de Raad “van ’s hofsweghe”² de toelating had bekommen “omme te informeren naerden gonnen die het selve liedeken heeft ghemaect ende in het publyck heeft uijtghegeheven”. In het kader van deze informatie-opdracht vraagt de Raad dan ook aan de twee kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders om hen te laten weten wat ze in verband met het schimplied eventueel nog aan verdere informatie zouden kunnen bekommen.

De bisschop van Gent antwoordt dat hij een onderzoek heeft laten instellen, maar – zo schrijft hij – dat hij

niet anders vernomen ofte achterhaelt en hebbe als dat aen den Heere de Clercq, Pastoor der parochiale kerk van Ste Michiels het origineel Liedeken ter handt gestelt zijnde door den heer Advokaat ende Schepen De Smet, het selve door de voorn. Heere Pastoor gecommuniqueert is geworden aan den Heere Proost van Ste Pharaildis.

Dit is alles wat hij aan informatie heeft kunnen inwinnen.

Het schimplied, getiteld “Treur lideken over het concurs gestorven en begraven in ’t bisdom van Gent”, werd te Gent en wellicht ook daarbuiten onder de lagere geestelijkheid verspreid op een gedrukt blaadje. Een met de hand geschreven kopie werd bij het gerechtelijk dossier gevoegd. De auteur van het lied gaat schuil achter het pseudoniem “Christijn Waeremont, ouden kleermaeker”. Het is duidelijk dat hij een lagere geestelijke van het bisdom is geweest, een man die zich gefrustreerd voelde omdat hij naar zijn mening niet op een eerlijke manier had kunnen meedingen naar vacante ambten die onder de geestelijkheid verdeeld worden.

Zo was kort voordien het ambt van pastoor van St.-Jacobs te Gent vrijgekomen. In een dergelijk geval moest er volgens de bepalingen van het Concilie van Trente een wedstrijd, een “concur” of examen georganiseerd worden om de kandidaten voor een dergelijk ambt op een eerlijke wijze te schiften. Dat was echter niet gebeurd: de bisschop had deze pastorij aan een willekeurig door hem gekozen kandidaat gegeven. Het was niet de eerste keer dat dit voorkwam: reeds zes of zeven keren was in het verleden hetzelfde gebeurd. Onderdanige “domestike”, mouwvegers en onbeschaamde “vragers”, jonge priesters zonder ervaring, “selfs oock sonder baert”, gaan met de beste plaatsen lopen, zo wordt er gejammerd.

Ook de abt van Sint-Pieters, Antoine Musaert, krijgt een veeg uit de pan. Ook hij laat zich verleiden “door streelen” en “fleijen” en laat hen “die bequaem sijn” in de kou staan. Geweten of kennis heeft hij niet, wel is hij “ervaren in den wijn”, en wijntonnen zijn zijn enige studieboeken!

De bisschop laat zich de wet voorschrijven door zijn nicht, een zekere “mevrouw Tilens”. Zij is het die de postjes uitdeelt en zonder haar voorspraak vindt men bij de bisschop geen gehoor. Er wordt dan ook gefluisterd, zo beweert het lied, dat hij zijn nicht zo graag ziet dat, als hij kon, hij zonder aarzeling voor haar zijn staf en mijter zou laten varen.

Nog allerlei andere lieflijkheden worden over de bisschop gezegd. Hij is gierig: waar hij komt moet men hem prinselijk ontvangen, maar als een pastoor hem te Gent komt bezoeken, proeft hij nooit van zijn spijs of drank. Hij wordt door zijn nicht zoveel mogelijk te Lochristi gehouden om “sijn gelt te menageren”. Zijn bisdom of zijn priesters leiden, dat doet hij niet. Als men “casus proponeren” houdt, d.i. een mondeling examen organiseert, verschijnt hij niet zelf, maar zendt een jezuiet, een zekere père Christijn.

Het lied besluit met de verklaring dat de auteur liever zou gaan spitten dan een postje te krijgen door “mauw vaghèn”.

Ziehier de tekst ³:

Treur lideken

Over het concurs gestorven en begraven in 't bisdom van Gent.
Opgedragen aen mijn heer Anthonius Smet, advocat
en hoofman van het vermaert en uuijnemende concert binnen Gent.

door Christijn Waeremont, ouden kleermaker.

Op de wijze:

Als ick eens gonck overlegghen,
al 't geen ick u heb te seggen

1

Confrer', wat komt g'in stadt maken,
 Zijn 't dan presserende saeken,
 Dat ick u in 't sweet ontmoet,
 Jae te peerd' en niet te voet ? (*bis*)
 Ick kom' gelijk ick noch [dee] voer desen, 5
 Sien wanneer t'concur sal wesen
 Voor Sint Jacobs pastori:
 k'Bid u, weet g'het, seght het mij.

2

Gij moght vrij naer huijs weer keeren,
 Voortan spaert uw gelt en kleeren, 10
 Geen concurs meer en verwaght,
 Gaet, studeert noch dagh en nacht! (*bis*)
 k'Meijn gij wilt mij amuseren,
 Sij en komt maer te vaceren!
 k'Segh, al is sij maer vacant, 15
 S'is weegh met warender hant!

3

Wat helpt dan al dat studeren,
 Als men geen wilt promoveren,
 Door t'concur, gelijk gij seght,
 Soo blijv' ick dan altijt kneght! (*bis*) 20
 Gij weet m'heefter ses of seven,
 Hier en daer nu weegh gegeven,
 Pastorijen oock vermaert,
 Aen ioncheijt, selfs oock sonder baert.

4

Het concilie van Trenten 25
 Begeert hier tot concurrenten,
 Dit sijn orders van de kerck,
 Maer men maeckt van dees geen werck. (*bis*)
 Die meest moeten mainteneren,
 Het concili observeren, 30
 Die doen 't hier en daer te niet,
 Daer 't lust, gelijk men siet.

5

Men magh hem nu niet verlaten
 Op bisschoppen of prelaten,
 Sij doen 't al naer hunnen sin, 35
 Wie van hun soeckt ziel gewin? (*bis*)
 Domestike en mouw vagers,
 Loopers, onbeschamde vragers,
 Krijgen t'al van hun door vrient,
 Niet met al voor die 't verdient! 40

6

't Scheen den abt nu g'heel sijn leven
 Alles door concurs soud' geven,
 Groot of klijne pastorij,
 Maer 'k sie t'is al felterij. (*bis*)
 't Sij door streelen, t'sij door fleijen, 45
 Laet hem dan en nu verlijen
 En geeft d'een en d'ander, maer
 Die bequaem sijn, laet hij daer.

7

't Is eenen sonder scienti,
 Eenen abt sonder consc[i]enti, 50
 Nauwlyckx met een woordt Latijn,
 Wel ervaren in den wijn. (*bis*)
 Moet met sijn volck sijn gepresen,
 Die schriftuer noch vaders lesen,
 All hun studiboeken sijn 55
 Jaerlijkx hondert stukken wijn!

8

Den bisschop laet hem regeren,
 G'heel sijn bisdom gouvernen,
 Van mevrouw Tilens, sijn nicht,
 Denckt eens hoe dat dit al sticht! (*bis*) 60
 Dat vrouwpersoonen regeren,
 Rijcken, landen gouvernen,
 Sietmen hier en daer geschien,
 G'lijck oock weeten alle lien!

9

Maer sien vrouwen domineren, 65
 Datse bisdommen regeren,
 En daer hebben d' overhant,
 Noijt sulckx g'hoort in eenigh lant (*bis*)
 Canonijnen en prosdijen,
 Pastorijen, kosterijen, 70
 Meest in alles speelt den baes,
 Dit verdient een g'heel relaes.

10

Ider komt haer de mauw vaghen,
 Om als voorvalt, iet te vraghen,
 Want sonder dees groot' altess', 75
 Bij den bisschop geen acces! (*bis*)
 Hij moest dit wijf doen vertrekken,
 M'hoorter hier en daer med' gekken,
 Maer te gern' sijn nicht siet,
 Kond hij, staf en mijter liet. 80

11

Hij is bisschop soo veel jaeren,
 Daerom veel heeft konnen sparen,
 Maer s'houdt waght en wel belet,
 Van te doen t' minste beset. (*bis*)
 Geeft hij nu niet in sijn leven, 85
 Naer sijn doot niet veel sal geven,
 t' Allen plaets' sijn wapens staen,
 Al of hij dat had gedaen.

12

'k Heb dickmals hooren segghen,
 Soo haest hij sijn hoof sal legghen, 90
 Al waer sijne wapens staen,
 Terstont sullen dees uijtslaen. (*bis*)
 Maer de vrienden daerme' gekken,
 Want sij 't al naer sijn doot trekken,
 Daerom dit wijf sorghet altijt, 95
 Dat hij noch in 't leven blijft.

13

Gaet hij bijten visiteren,
 Men moet hem princ'lijk tracteren,
 Komt eenen pastor naer stat,
 En proeft van sijn broot noch nat. (*bis*) 100
 s'Houdt hem te Loo diverteren,
 Om sijn gelt te menageren,
 Hij die treckt soo menigh goet,
 Niemandt met hem eten doet.

14

't Schijnt sijn huijs dat is ter heuren, 105
 Selden sien hem de geburen,
 Hij laet t'bisdom sonder raedt,
 Niemandt heeft die t'hem verstaet. (*bis*)
 Houtmen casus proponeren,
 Hij sent dees om te solveren, 110
 Bij per' Christijn jesuit.
 Confrer, t'Bisdom is te niet!

15

k'Segh' u: moet ick de mauw vaghen,
 Liever gonck ick spitten, graven,
 Als t'hebben een pastorij, 115
 Door vrienden of flaterij. (*bis*)
 Wie sal nu willen studeren,
 d'Esels sietmen promoveren,
 Is 't concurs in 't bisdom doot,
 Adieu Bisschop vander Noot! 120

13.*k'Meijn*: ik neem aan dat. 14.*vaceren*: is pas vacant geworden. 16.*weegh*: weg; *warender*: lees *varender*, d.i. vlugge. 26.*begeert ... concurrenten*: verlangt dat hiertoe vergelijkende examens worden uitgeschreven. 29.*mainteneren*: doen toepassen. 30.*observeren*: over de toepassing waken. 32.*'t lust*: het (hen) past. 33.*hem ... verlaeten*: zich betrouwen. 38.*Loopers*: die hen achterna lopen. 44.*felterij*: schurkenstreken. 46.*verlijen*: verleiden. 48.*daer*: terzijde. 49.*scienti*: geleerdheid. 54.*vaders*: kerkvaders. 60.*sticht*: stichtend werkt, als model dient. 69.*Canonijnen en prosdijen*: ambten en bedieningen van kanunnik, proost. 74.*als voorvalt*: bij gelegenheid. 75.*altess'*: Fr. *altesse*, Hoogheid. 76.*acces*: toegang,

gehoor. 84.*beset*: schenking. 87.*waepens*: wapenschild. 92.*terstond* zal men die stukslaan, *of*: dadelijk zullen ze verkleuren. 94.*trekken*: erven. 100.*en proeft*: proeft niet. 101.*Loo*: Lochristi. 102.*menageren*: beheren. 103.*treckt*: inkomsten heeft van. 105.*te heuren*: te huur (rijmt met *geburen*) in het volgende vers). 109.*casus proponeren*: het in een wedstrijd bespreken van een *casus*, uitspraak of probleemstelling.

Uit de “informatie preparatoire” die op 11 maart 1727 door de Raad van Vlaanderen werd gehouden, blijkt verder dat Antoine Desmedt, advocaat van de Raad en schepen van gedele te Gent, de tekst van het lied ontvangen had van zijn huisknecht. Deze vertelde hem dat hijzelf het had gekregen van een vrouw, “haer gheerende met appelen te vercoopen”. Ze had aan de knecht gezegd dat ze het zelf gekregen had van “eenen queesel ghedoocken in haere faille [= *hoofddoek*], die vraeghde ofte sij desen brief niet en soude hebben willen bestellen aenden comperant [= *getuige*]”. Men had dus een aantal tussenpersonen ingeschakeld om het opsporen van de identiteit van de auteur onmogelijk te maken.

Interessant is verder nog dat het niet de eerste maal was dat Meester Desmedt een gelijkaardig schimplied had ontvangen. Hij verklaart immers dat dit lied geschreven is in dezelfde hand als die van een ander “pasquille ofte dierghelijck liedekke, over drie jaeren ofte bet [= *meer*] den comparant inghelijcken [= *eveneens*] toeghesonden, sprekende teghen de pastoors deser stede, de welcke bij het selve Liedeken als beulen vande Jansenisten wierden uijtghemaect”. Maar ook in verband met dit lied, blijkbaar uitgaande van te Gent toen talrijke aanhangers van Jan Jansenius, de Ieperse bisschop, weet hij niet wie het hem had toegestuurd noch wie de auteur ervan kon zijn. En daarmee zat de zaak op een dood spoor ...

W.L. BRAEKMAN

NOTEN

¹ RA Gent, *Raad van Vlaanderen*, nr. 22986.

² Van Maria-Elizabeth van Hongarije, de gouvernante van de Nederlanden.

³ Letters die door mij zijn toegevoegd staan tussen vierkante haakjes.

TWEE ZAFFELAARSE BIECHTSTOELN IN GENTSE SINT-BAAFKATHEDRAAL

De Zaffelaarse kasteelheer Charles De Bremmaecker bekostigde in 1826-1827 een grondige renovatie van de parochiekerk van Zaffelare. Volgens een notitie